

ПРОГРАМСКЕ И ЗНАЧЕЊСКЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ И АНАЛИЗА ДОМОВА КУЛТУРЕ КРОЗ УТИЦАЈ КУЛТУРАЛНОГ КОНТЕКСТА

PROGRAMME AND SEMANTIC TRANSFORMATIONS AND ANALYSIS OF HOUSES OF CULTURE THROUGH CULTURAL CONTEXT INFLUENCE

UDK BROJEVI:
316.734(497.11)"1950/..."
351.85(497.11)"1950/..."
725.835(497.11)"1950/..."
ID BROJ: 220409100
DOI: 10.5937/a-u0-7875

Оригинални научни рад, рад примљен: децембар 2014., рад прихваћен: октобар 2015.

Александра Пештерац*, Маја Момиров**, Мила Јевић***

АПСТРАКТ

Период педесетих година прошлог века одликује дисперзија изузетно великог броја културних институција и изградња типолошке групе објеката културе – домова културе. Ови објекти имали су јасан идеолошки и културални утицај, који је узроковао појаву њиховог значаја и у архитектонском смислу. Историјски посматрано, временски оквир који обухвата период од њихове изградње до данас сведочи о чињеници да су домови културе претрпели различита друштвена, идеолошка и економска превирања, што је узроковало трансформацију, не само у називу, већ и у погледу њиховог значења. Феномен програмских и значењских трансформација домова културе истражен је у раду кроз узрочно последичне везе програмске конфигурације, карактера архитектонских простора, духа времена и проблематике савремених културних потреба идентификованих кроз појаве као што су отвореност, диверзитет и заједничко стварање. Циљ рада је да прикаже резултате научног пројекта TR 36051 у целини, чији је исход био указивање на проблематику објеката домова културе у Републици Србији и на њихов потенцијал и парадигматски модел вредности. Осим тога, у раду је истакнуто питање да ли редефинисање значења у контексту данашњице, приближава или удаљава културни центар првобитном значењу дома културе.

Кључне речи: дом културе, културни центар, трансформација, програм, значење, култура

ABSTRACT

Period of fifties is marked by the dispersion of the extremely large number of cultural institutions, which included the construction of typological group of buildings of culture – Houses of Culture.

* Александра Пештерац, истраживач сарадник, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Департаман за архитектуру и урбанизам, a.pesterac@uns.ac.rs

** Маја Момиров, истраживач сарадник, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Департаман за архитектуру и урбанизам, maja.momirov@uns.ac.rs

*** Мила Јевић, студент докторских студија, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Департаман за архитектуру и урбанизам, djurdjevmila@yahoo.com

The importance of this typology of buildings represented a clear ideological and cultural influence, which as a result had the appearance of their significance, in architectural terms as well. Historically, the time frame that covers the period from their construction until today, testifies to the fact that Houses of Culture suffered various social, ideological and economic turmoil, which caused the transformation, both in terms of their meaning, and in terms of the name itself. The phenomena of programme and semantic transformation of Houses of Culture are explored in the paper through causal links of programme configuration, character of architectural space, *zeitgeist*¹ and the problems of contemporary cultural needs identified through phenomena such as openness, diversity and co-creation. The aim of this paper is to present the results of scientific project TR 36051 in general, the outcome of which was to draw attention to the issue of Houses of Culture in the Republic of Serbia and demonstrate their potential and paradigmatic model of values. In addition, the paper emphasizes question whether the need for redefining the meaning of Cultural Centers, in the context of today, sets them closer or further to the original meaning of the House of Culture.

Keywords: House of Culture, Cultural Center, transformation, programme, meaning, culture

УВОД

Научно-истраживачки пројекат под називом *Техничко-технолошко стање и потенцијали објеката домова културе у Републици Србији* (евиденциони број – TR36051), подржан од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, препознао је значај објеката домова културе и њихов потенцијал у контексту данашњег времена. Основни задатак овог научно-истраживачког пројекта обухватао је израду истраживачке грађе која „представља основу за успостављање оперативног и стратешког планирања реконструкције и даљег развоја грађевинског фонда” (Пријава пројекта: Dinulović, Zeković, Konstantinović, 2010). Време које је предмет истраживања

1 (German), spirit of the time

обухвата три кључна периода: од 1945. до 1948; од 1948. до 1974; и од 1974. до 1990. год., који су пропраћени веома специфичним идеолошким, политичким, економским и културним карактеристикама (Prijava projekta: Dinulović, Zeković, Konstantinović, 2010). У овом раду биће обухваћен и период од 1990. до 2000. и од 2000. год. па до данас, који је одређен појавом трансформације домова културе у други физички или организациони облик.

Домови културе представљају типологију јавних архитектонских објеката чија је основна функција у „дифузији културе“ (Dragičević-Šešić, Stojković, 2007). Идеолошки значај домова културе, у контексту бивше Југославије и времена њиховог настајања, подразумевао је потпуно другачију перцепцију и утопијску конотацију ове институције, са основним задатком у „задовољавању више – никако само једне – културних потреба“ (Ivanišević, 1976:132).

Генерално посматрано, домови културе данас немају исти значај као некада. У већини случајева, ови објекти се налазе или у девастираном стању, или у процесу редукције програма, садржаја, активности и продукције, што последично утиче и на њихову архитектуру. Између осталог, од периода оснивања, па све до данас, домови културе су претрпели разна друштвена и политичка превирања, са крајњим исходом у промени основне намене или појави одређеног броја трансформација у термилошком смислу. Феномен трансформације домова културе огледа се, не само у промени назива дома културе у културни центар, већ и у преиначавању намене програма архитектуре објекта у ону која не одговара првобитном идеолошком и културалном идентитету.

Чињеница је да је друштвени контекст проузроковао тенденцију постављања идеје о „дифузији културе“ у другачији просторни оквир. Данас то препознајемо у појави заузимања девастираних напуштених објеката индустријског наслеђа за потребе реализације културних садржаја, у којима се културна потреба дели међу собом и међу свим корисницима – посетиоцима. Просторна репрезентација данашњих културних центара испољава се у мултифункционалном облику који дозвољава да простор буде формиран у односу на програмски садржај.

РАЗВОЈ ДОМОВА КУЛТУРЕ КРОЗ ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Концепт домова културе први пут се јавља у облику задружних домова, када се показала потреба за масовном едукацијом људи у мањим местима, а касније и у већим. У периоду између 1946. и 1950. год., по налогу маршала Тита, изграђено је 1450 културних центара, са амбицијом да се изгради још 150, дакле укупно 1600, у наредним годинама (Вакошевић, 1969:5). Њихова улога, пре свега, била је у успостављању „нове социјалне релације и интеграције питања задругарства, колективне едукације и културног развоја становништва под истим кровом“ (Konstantinović, 2014:33).

Значај задружних домова одражавао се у културном просвећивању и описмењавању становништва, са јасним идеолошким упориштима и из разлога „остваривања циљева културне политике“² социјалистичке Југославије, а они се касније, шездесетих и седамдесетих година, појављују у облику домова културе. Посматрајући историјски развој, кроз процес трансформације домова културе, можемо уочити јасне идеолошке, политичке, економске и културолошке карактеристике које су утицале на њихову накнадну контекстуализацију. Хронолошки анализирано, истиче се пет кључних периода који јасно рефлектују трансформације домова културе, како у програмском смислу, тако и у архитектонском, у односу на идеолошке и политичке поставке контекста:

1. период 1945–1948. год. (настанак Титове Југославије – Федеративна Народна Република Југославија са наглашеним соцреализмом као последицом совјетског утицаја);
2. период 1948–1974. год. (период масовне експанзије и изградње задружних домова и домова културе, „јединствена југословенска култура, укидање разлика, уметност у служби идеологије“³);
3. период 1974–1990. год. (смрт маршала Тита; распад Југославије на мање државе);
4. период 1990–2000. год. (почетак ратова деведесетих – период интезивног разарања; појава музичког правца „турбофолк“ – маргинализација културних вредности; НАТО бомбардовање „као критика архитектуре“⁴ – бомбардовање је резултовало деструкцијом великог броја архитектонских објеката, који су стратешки одабирани од стране НАТО алијансе);
5. Од 2000. год. до данас (под утицајем политичких и економских прилика или неприлика, значењска слика домова културе се мења – потпуно или делимично девастирано стање објеката домова културе⁵; препознавање културног наслеђа као простора адекватног за програмску дисперзију културе).

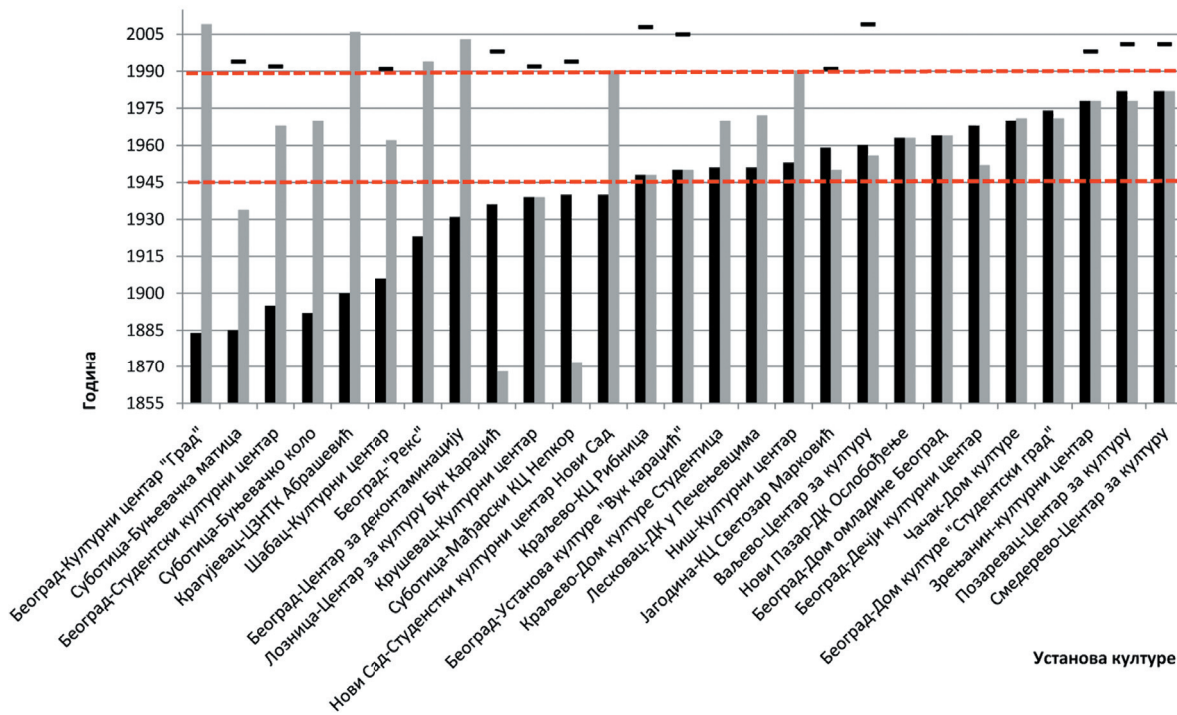
По питању изградње, оснивања и реструктурирања домова културе, издвајају се два периода која могу бити препозната као прекретнице у развоју ових установа. Период око 1945. год. карактерише изузетан ниво активности у оквиру изградње самих објеката, док у периоду после деведесетих година има највише активности по питању обнове ових установа. Временски односи оснивања и реструктурирања установа и настанка архитектонских објеката у којима су установе смештене анализирани су на 27 примера, што се може сматрати релевантним узорком који адекватно приказује пресек стања области (Сл. 1). Разлика између година оснивања установа и изградње објеката директно указује на тренутну проблематику неадекватне функционалности постојећих архитектонских простора.

2 Ђукић, В. (2011) *Држава и култура: Студије савремене културне политике*, Институт за позориште, филм, радио и телевизију, Београд, ФДУ

3 Ibid.

4 Jovanović Weiss, S. (2006) NATO as Architectural Critic, in: *Almost architecture*

5 Brkić, A., A. Pešterac, D. Pilipović (2012) *Cultural Houses and Cultural Centres: Terminology, Ideology and Policy*

Сл. 1. Изградња, оснивање и реструктурирање у домовима културе и културним центрима у Републици Србији

Fig. 1. Construction, foundation and restructuring of Houses of Culture and Cultural Centers in the Republic of Serbia

Програмске активности које су биле реализоване у домовима културе, поред културно-образовног карактера и са акцентом на аматерском стваралаштву, тицале су се, пре свега, социјализације људи. Програмска шема првобитног дома културе обухватала је следеће активности: 1) културно-забавне (биоскоп, позориште, концерти, приредбе); 2) образовне (курсеви, семинари, предавања); 3) друштвене (свечане академије, конференције, зборови, другарске вечери, игранке); 4) остале активности (изложбе, читаонице, библиотеке) (Đukić, 2011:187).

Програм домова културе превасходно је зависио од других институција и установа културе. Поједине институције, као што су библиотеке и народни универзитети, а као саставни делови домова културе у функционалном смислу, трансформисани су у самосталне институције, док су многи домови културе у програмском смислу бивали интегрисани у друге установе културе. Другим речима, домови културе били су „замена за све установе које су једној средини неопходне“ (Ivanišević, 1976).

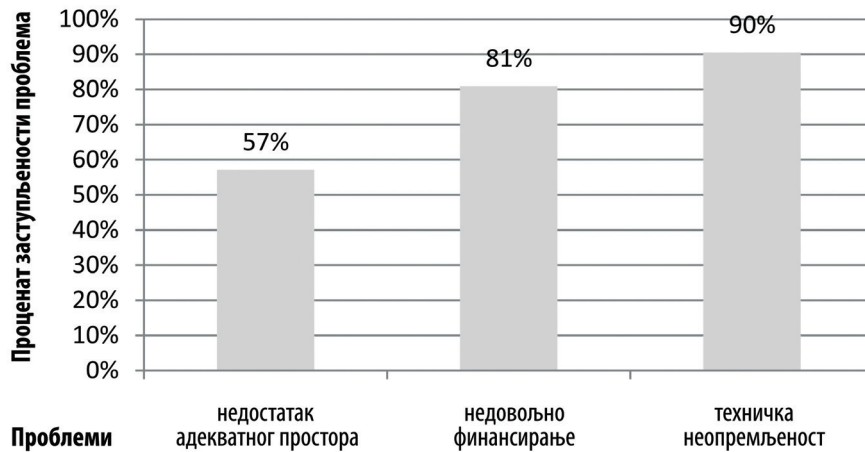
Свакако, ситуација у селима и мањим местима је била другачија. Наиме, културални развој у селу у време настајања концепта домова културе битно се разликује од овог данашњег, уочава се велика разлика у погледу културних вредности. Велики број домова културе изграђених у сеоским подручјима и данас је у функцији. Поред културални развој становништва са села у односу на стање у ком се тренутно налази њихово културално образовање, примећује се значајна разлика која приказује на који начин култура зависи од публике и количине њеног слободног времена. Наиме, квалитет проведеног слободног времена диктира културу. Другим речима, количина слободног времена за културу зависи од временских прилика и сезоне. Већину домова културе, посебно у подручјима мањих места, затичемо у девастираном стању,

што сведочи о чињеници да су идеологија и значење које су некада имали домови културе потпуно маргинализовани. Губитак друштвеног значаја домова културе директно рефлектује њихово данашње техничко-технолошко стање и просторне проблеме. Техничко-технолошке потешкоће су у већини случајева директно повезане са проблемом недовољног финансирања, који је, нажалост, веома распрострањен (Сл. 2). У осталим случајевима, просторни и техничко-технолошки проблеми јављају се због ограничених могућности архитектонских објеката грађених у периодима другачијих програмских потреба и организације установа културе.

Девастирано стање у којем се ова типологија објеката данас налази јасан је одраз исхитрене одлуке о изградњи тако великог броја задржних, а касније домова културе, па тако „стварани по концепту који ни тада ни касније није могао да буде прихваћен, подигнути објекти су остали као сведоци једног преурањеног покушаја“ (Ivanišević, 1976:130).

ФЕНОМЕНИ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ДОМОВА КУЛТУРЕ У ЗНАЧЕЊСКОМ И ПРОГРАМСКОМ СМИСЛУ

Веза између културних потреба друштва, на ширем нивоу, односно заједнице посматране на локалном нивоу, са програмом установе културе, у продукцијском и архитектонском смислу, као и просторном организацијом објеката тих установа, изузетно је комплексна и по природи интерактивна. Комплексност сваког проблема изазваног социолошким утицајима је неизбежна и предодређена променљивошћу примарног узрочника. Интерактивност између феномена културних потреба и архитектонског простора огледа се у цикличности уместо у линеарности, другим речима, процес се одвија у оба смера и током више итерација.

Сл. 2. Најзаступљенији проблеми у домовима културе и културним центрима у Републици Србији

Fig. 2. The most common problems in Houses of Culture and Cultural Centers in the Republic of Serbia

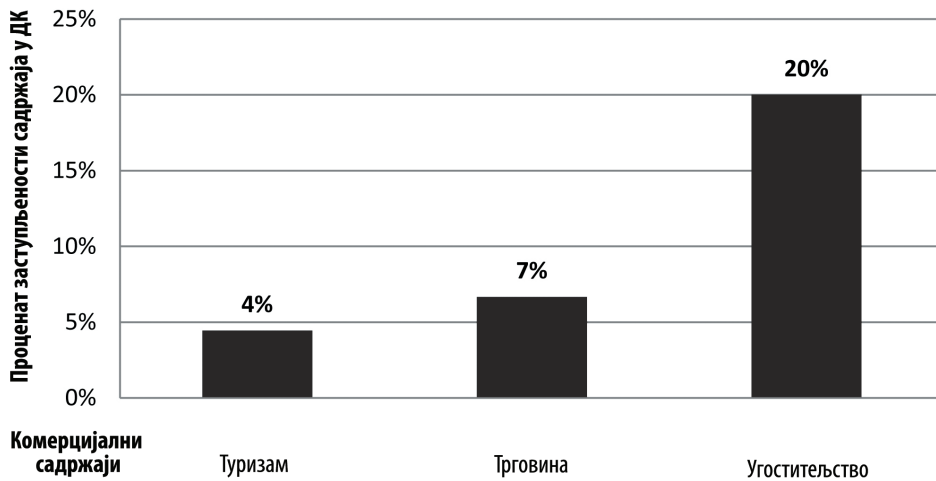
У наставку рада биће, превасходно, приказан примарни ток трансформације објеката и установа домова културе и културних центара, од феномена културних потреба, преко формирања програма, до просторне организације. Иако је овај ток трансформације примаран, многе од веза су реверзибилног карактера и у одређеним случајевим у том облику су кључне за формирање, не само тренутног стања домова културе и културних центара, већ и будућих тенденција њиховог развоја.

Културу као друштвени феномен можемо посматрати кроз културне потребе, односно из угла појединца и његовог формирања у односу према култури. Драгићевић-Шешић и Стојковић дефинишу културне потребе као потребе помоћу којих човек развија своју личност тако да адекватно делује, производи, ствара нове материјалне и духовне вредности, ужива у постојећим, комуницира. „Кроз културне потребе човек се остварује као јединствена личност у свом друштвеном и културном окружењу” (Dragičević-Šešić, Stojković, 2007:22). Са друге стране, појам културне виталности одражава утицај културе и културних догађања на живот заједнице, који се манифестује кроз деловање појединаца, али у односу на економски, образовни и социјални живот целокупне заједнице. За културну виталност, која је свакако доказ стварања, распрострањања и вредновања културе као димензије свакодневног живота заједнице, значајни су алтернативни модели културне продукције, односно, не само формално установљени модели професионалне културне продукције, већ и непрофесионално, али активно учешће у културним дешавањима. Комбинација непрофитних, комерцијалних, јавних и неформалних дешавања и могућности за креативну партиципацију заједнице у њима је есенцијална за креирање програма који омогућавају учешће и посматрање, како аматера, тако и професионалних уметника (Jackson, Kabwasa-Green, Herranz, 2006:17). Промена у моделу културне продукције огледа се и у савременом дефинисању културног догађаја, при чему се фокус премешта са у целисти предвиђеног и програмираног, на догађај као заједнички процес стварања који се одвија

између уметника или институције и корисника. Дијалог који настаје појачава доступност и транспарентност саме културне установе у односу на појединца.

Институције културе, кроз организацију продукцијског програма, претварају културне потребе у интересовање, и тиме премешћују разлику између стварне и могуће публике. Тиме се ствара публика поштовалаца, али и тзв. акциона публика, која може бити сматрана групом сигурне публике, сачињене од поборника активности чије одвијање је омогућено или започето у институцији културе (Dragičević-Šešić, Stojković, 2007:23). У оквирима ограничених технолошких и економских услова, какви су карактеристични за Републику Србију, на формирање продукцијског програма установе често утичу техничке и просторне могућности постојећих архитектонских објеката, уместо, превасходно, истраживање културних потреба корисника. У овим случајевима, процеси који чине примарни ток трансформације културних установа, као што је претходно напоменуто, имају реверзибилни карактер. Односно, установе културе, у недостатку могућности формирања адекватног програмског простора, прилагођавају продукцијски програм постојећем стању објекта, постављајући просторне карактеристике испред културних потреба и интересовања заједнице. У том смислу, просторна и материјална ограничења утичу на културну продукцију, а самим тим и на културни ниво локалне заједнице. Креативна употреба простора је од кључног значаја у овим случајевима. Простори који поседују потенцијал трансформације уз минималне интервенције могу у значајној мери да одговоре на потребе корисника.

Међу осталим феноменима који утичу на културну понуду свакако се издваја комерцијализација културе. Како су границе између високе и ниске уметности минимализоване, деловањем периода постмодернизма и употребом информационих технологија у циљу развоја и дистрибуције уметности, институције културе, у складу са новим поретком, односно недостатком истог, отварају своја врата популарној култури и широком спектру корисника. Милена Драгићевић-Шешић наводи да медији

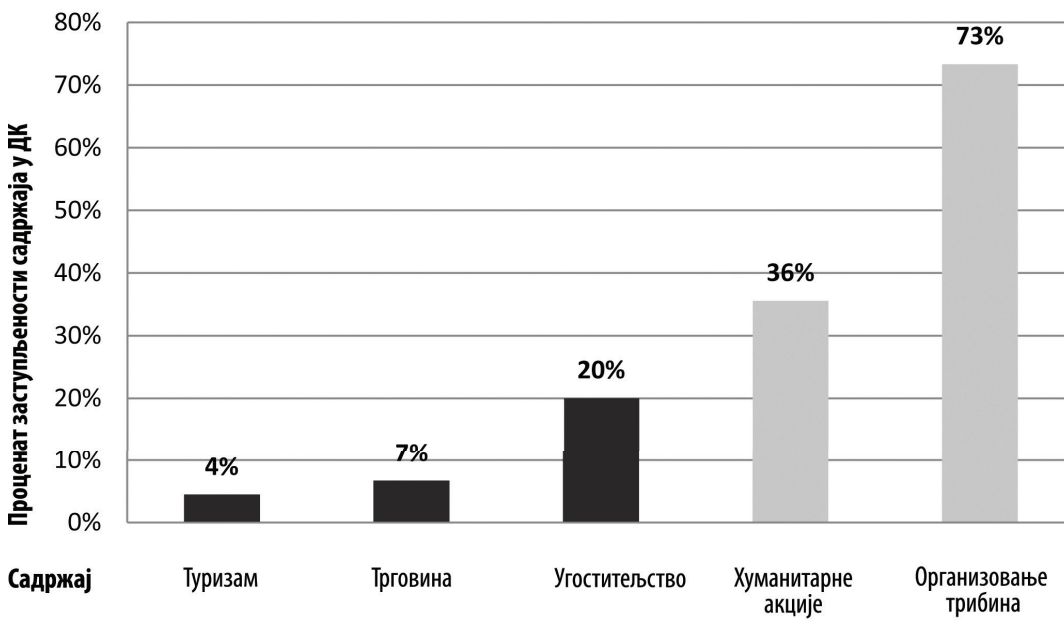
Сл. 3. Заступљеност комерцијалних садржаја у домовима културе и културним центрима у Републици Србији

Fig. 3. Presence of commercial content in Houses of Culture and Cultural Centers in the Republic of Serbia

сами по себи нису допринели смањивању интересовања за традиционалне културне вредности, али су допринели да непублика постане публика популарних уметничких садржаја, као и примамљивих лажних вредности (Dragičević-Šešić, Stojković, 2007:28). У примерима анализираних домова културе и културних центара у Републици Србији могу се уочити карактеристични феномени комерцијализације културе. Поред увођења комерцијалних садржаја као пратећих програма, јављају се примери значајних трансформација продукцијског и архитектонског програма у корист комерцијалних садржаја, а самим тим и просторне организације (Сл. 3). Диспропорција у погледу припадајућих површина различитих програмских простора може се сагледати на примеру Дома културе „Тихомир Ракић Вељко“ из Лесковца. Дом културе смештен је у објекту корисне површине 300 m². Објекат садржи малу салу која располаже са 50 места и користи се за потребе позоришног програма, књижевног програма, организовања концерата, изложби и трибина. Велика сала, капацитета гледалишта од укупно 800 места, 2001. год. адаптирана је за потребе дискотеке

и као таква не може се користити за потребе других активности или програма (Momirov, 2014:71–72). Веома је значајно контролисати ниво комерцијалних садржаја, јер у случајевима када комерцијална страна почиње да доминира над културном, усмерава трансформацију у правцу разарања основе културне институције која је првобитно омогућила формирање тих садржаја као пратећих.

Ова појава је свакако великим делом последица лоших финансијских услова у домовима културе, који посежу за алтернативним извором прихода у недостатку наменских средстава, али и показатељ деградације културних вредности у нашој средини где управа оваквих институција у оквиру кућа културе допушта коезистенцију комерцијалних садржаја попут дискотека, фолкотека, сала за одржавање свадби итд. Са друге стране, присуство програма, као што су хуманитарне акције, организовање трибина и других садржаја некомерцијалног карактера, доприноси позитивном односу и указује на културне

Сл. 4. Однос заступљености комерцијалних и некомерцијалних садржаја у домовима културе и културним центрима у Републици Србији

Fig. 4. The ratio of commercial and non-commercial content in Houses of Culture and Cultural Centers in the Republic of Serbia

■ комерцијални садржаји
 ■ некомерцијални садржаји

Сл. 5. Заступљеност различитих програма у домовима културе и културним центрима у Републици Србији

Fig. 5. The presence of different programs in Houses of Culture and Cultural Centers in the Republic of Serbia

вредности домова културе које су успеле да се одрже током свих периода развоја (Сл. 4). Присуство оваквих садржаја чува идеју културних установа као места окупљања и улагања у бољи живот и функционисање целокупне заједнице.

РЕИНТЕРПРЕТАЦИЈА ЗНАЧЕЊА ДОМОВА КУЛТУРЕ

На преласку векова, креативна индустрија постаје покретачка снага савремене глобалне економије. Социјалне иновације и економски развој подстакнути су остварењем људских креативних потенцијала. Неопходни услов за развој јесте, свакако, култура која је отворена и која подржава диверзитет. Промене које се дешавају у устројству економских односа имају далекосежне импликације на начин живота и рада, организацију времена, формирање и структурирање породице и заједнице и улогу и функцију социјалних центара. Овакве промене условиле су формирање савремених облика културних догађаја који су поставили темеље за нове видове уметничке продукције и дистрибуције, а ови се пре свега манифестују активним учешћем у доживљају и искуству. Чињеница да публика није само пасивни објекат, већ могући интерактивни субјекат, отворила је пут диференцијацији и даљој трансформацији медија од средстава масовне комуникације до сегментације и индивидуализације (Dragičević-Šešić, Stojković, 2007:28).

Основне препреке за задовољавање културних потреба огледају се у недостатку адекватних институција културе, њиховим организационим, техничким и материјалним дефицитима, као и материјалним проблемима публике. У различитим временским периодима развијала су се различита решења за превазилажење ових препрека. Сами домови културе и њихова мрежа развили су се шездесетих година прошлог века, у оквиру концепта демократизације

и децентрализације културе. Данас се морају остварити нови видови превазилажења препрека у задовољавању културних потреба, а то је могуће кроз формирање флексибилних просторних оквира за променљиве културне потребе и интересовања савременог друштва, које карактерише брзина и доступност.

Типологију објеката културе карактерише изузетна сложеност и вишеслојност функција, које произилазе из потребе да установа културе, у оквиру једног архитектонског простора, обезбеди културну разноврсност, динамичан простор социјалне интеракције и буде средство урбане ревитализације. (Сл. 5). Програмска разноликост је саставни део организације домова културе од почетка њиховог развоја и свакако тенденција која ће се, уз адекватне архитектонске просторе, наставити и додатно развијати и у будућности (Сл. 6). Архитектура јесте јавна представа институције културе која дефинише везу са окружењем и конструише оквир за доживљаје и искуства корисника. Промена архитектонских простора, у циљу да задовоље друштвене потребе, увек је изазов, јер не само да се потребе корисника мењају током времена, већ се мења и само окружење архитектонског простора. Информационе технологије и могућности које оне нуде у данашње време често представљају лако доступну замену за културно искуство, јер, наизглед, премошћују просторну проблематику. Упркос томе, већина институција културе допуњава савремену организацију, и у све већем броју случајева је формира, у односу на један аспект културне виталности који се најмање адекватно може заменити информационим технологијама, а то је доживљај. Публика постаје саставни део доживљаја, самим тим његов просторни оквир мора бити променљив и флексибилан, како би омогућио стицање различитих искустава и интеракцију. Како културне институције, у свакој фази свога

развоја, рефлектују kulturni nivo društva svoga vremena, razumljivo je da savremeno doba danas bude prikazano kroz fleksibilne i „prazne“ programске просторе који омогућавају функционисање савременог човека у продуктивном и креативном смислу. Просторни оквир који се тренутно чини најадекватнијим за активну савремену публику, којој је дата контрола над културним догађајима у значајно директнијем облику, јесу „празни“ простори објеката индустријског наслеђа.

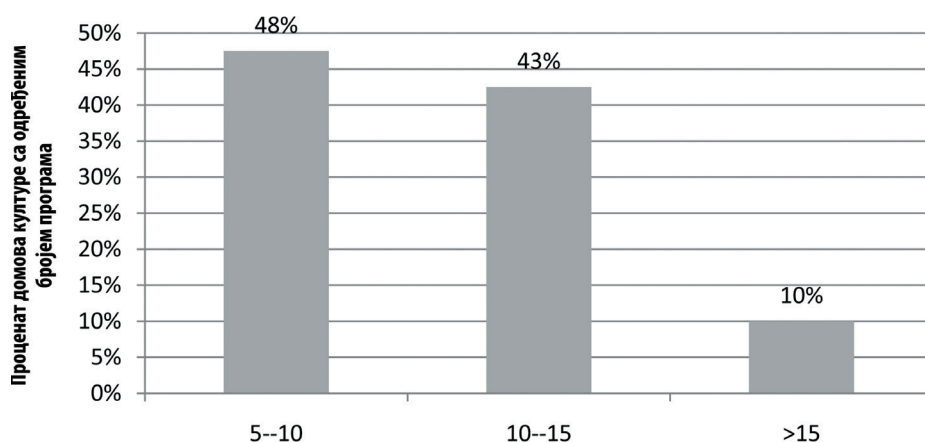
Развој архитектонске и политичке идеје трансформације превазиђених индустријских објеката у нову форму „празног“ простора, односно простора који не поседује дефинисану функцију, већ се феномен празнине посматра као доминантна одлика, изазвао је „појаву реторике културе и креативних деловања унутар урбанистичког планирања и развоја“ (Krivê, 2010:7). Празнина се не мора нужно окарактерисати као недостатак нечега есенцијалног, иако је везана за простор који није строго функционално дефинисан. Негативна конотација празног простора индустријског наслеђа, у односу на историјско наслеђе које познајемо самокако такво, произилази из чињенице да су ови простори постали недавно превазиђени и контраст између меморије функционалне индустрије и напуштеног простора је доминантан (Krivê, 2010:15). Испуњавањем напуштених простора индустријског наслеђа новим програмима истовремено се решава и просторна проблематика и потреба организације савремених институција културе, као и превазилажење негативне конотације оваквих објеката и подручја која успешном организацијом могу преузети значајну улогу у трансформацији урбаног и културног развоја. Настанак превазиђеног и стварање функционалног простора нису одвојени процеси, већ одвојени моменти у истом процесу реструктурирања, при којем простору може бити првобитно додељена функција која затим постаје превазиђена и каснијом трансформацијом додељена нова (Harvey 1982.). У савременом контексту јавља се алтернатива додељивању нове функције, односно могућност функционалног недефинисања. Афирмација ове могућности може се сагледати у примеру упоредне програмско-просторне анализе два најзначајнија

културна центра у Новом Саду, Културног центра (КЦНС) и Студентског културног центра (СКЦНС). Посматрањем квантитативне анализе програма конкурентних установа културе може се уочити изузетно висок ниво преклапања програмске структуре од чак 91% (Momirov, 2014:71–73). Када се посматра тематски и организационо, уочава се да се квантитативно блиска програмска структура разликује на значајном нивоу у односу на садржај, циљну групу и што је најзначајније, просторну организацију. СКЦНС основан је 1993. год. и функционисао је као гост организатор до 2010. год., када је на коришћење добио програмски простор у виду објекта индустријског наслеђа у коме се тренутно организују догађаји у вези са чак 13 различитих програмских садржаја. Овакав програмски простор, адекватан за реконструкције, адаптације и незахтевне реконфигурације, омогућава формирање просторне организације у односу на већ постојећу програмску структуру и истражене потребе циљне групе корисника, након 17 година функционисања установе.

„Празни“ простори у домовима културе и културним центрима данас, очишћени од предефинисаних садржаја, представљају подлогу спремну да прихвати различите променљиве програмске видове и трансформише се заједно са њима, остварујући идеју заједничког креирања културног искуства и развоја.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Значај савремене институције културе за заједницу огледа се у чињеници да је отворена за све кориснике и да представља место које подиже општи ниво знања и културе целокупне заједнице користећи различите технологије, медије и комуникацију. Институције културе, својим деловањем, стварају услове за културно стваралаштво и производњу културних добара и њихов пласман културној јавности. У оквиру институција се усвајају прихваћене културне вредности у одређеној средини, чувају културна добра и популарише култура (Dragičević-Šešić, Stojković, 2007).

Сл. 6. Заступљеност вишеструких програма у домовима културе и културним центрима у Републици Србији

Fig. 6. The presence of multiple programs in Houses of Culture and Cultural Centers in the Republic of Serbia

Број заступљених програма у једном дому културе

Савремене потребе човека промениле су начин перцепције и рецепције културе данас, што је проузроковало трансформацију културних институција на свим нивоима. Њихов значај исказује се, без обзира на девастираност, у данашњем постојању који на симболичан начин репрезентује време њиховог настанка. Стога, када говоримо о домовима културе/културним центрима данас, уочавамо ново учтивање значења појма културе. Читање „празног простора“, као новог функционалног наратива, омогућава нам стварање дисперзије могућности употребе простора и програма.

Кућу културе данас је неопходно посматрати као „машину за културу“. Ово се не односи на њено разумевање у смислу масовне производње и продукције безначајних производа или догађаја, већ на посматрање куће културе као живог организма, који се прилагођава датом контексту, реализује флексибилно своје програмске активности и успоставља просторне односе у околностима креирања културног искуства заједно са својим корисницима.

ЗАХВАЛНИЦА:

Рад је настао као резултат четворогодишњег истраживања у оквиру научног пројекта под називом *Техничко-технолошко стање и потенцијали објеката Домова културе у Републици Србији*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије у периоду од 2011. до 2015. године.

ЛИТЕРАТУРА:

- Bakočević, A. (1969) *Domovi kulture u Srbiji*, Beograd, *Kulturno-prosvetna zajednica Srbije*, str. 5.
- Brkić, A., A. Pešterac, D. Pilipović (2012) *Cultural Houses and Cultural Centres: Terminology, Ideology and Policy*, in *Architecture & Ideology International Conference Proceedings*, Faculty of Architecture University of Belgrade, p. 767.
- Bruno, G. (2007) *Public Intimacy*, Cambridge, Massachusetts, *The MIT Press*
- Dinulović, R., D. Konstantinović, M. Zeković (2010) *Prijava projekta „Tehničko-tehnološko stanje i potencijali objekata domova kulture u Republici Srbiji“, podržanog od strane Ministarstva za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije*, Beograd, str. 2.
- Dragičević-Šešić, M., B. Stojković (2007) *Kultura, menadžment, animacija*, Beograd, *Clio*, str. 22, 23, 28, 161.
- Đukić, V. (2011) *Država i kultura: Studije savremene kulturne politike*, Beograd, *Institut za pozorište, film, radio i televiziju, FDU*, str. 18, 177, 187.
- Ivanišević, M. (1976) *Mogućnost i potrebe doma kulture*, *Kultura - časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* **33/34**, str. 130-132.
- Jackson, M. R, F. Kabwasa-Green, J. Herranz (2006) *Cultural Vitality in Communities: Interpretation and Indicators*, Washington DC, *The Urban Institute*, p. 17.
- Jovanović Weiss, S. (2006) *NATO as Architectural Critic*, in *Almost architecture*, Stuttgart, *Akademie Schloss Solitude*, p. 47.
- Konstantinović, D. (2014) *Arhitektura objekata domova kulture u Republici Srbiji*, Novi Sad, *Fakultet tehničkih nauka*, str. 33.
- Konstantinović, D. (2013) *Programske osnove Jugoslovenske arhitekture: 1945-1980*, doktorska disertacija, Novi Sad, *Fakultet tehničkih nauka*
- Krivé, M. (2010) *The idea of empty space, Pro Kaapeli movement and the Cable Factory in Helsinki*, *Yhdyskuntasuunnittelu*, vol. **48:3**, p. 7, 15.
- Momirov, M. (2014) *Arhitektura objekata domova kulture u Republici Srbiji*, Novi Sad, *Fakultet tehničkih nauka*, str. 71-73.
- Panofsky, E. (1991) *Perspective as Symbolic Form*, New York, *Zone Books*
- Rifkin, J. (2000) *The Age Of Access: The New Culture of Hypercapitalism, Where All of Life is a Paid-For Experience*, Putnam Publishing Group
- Schusterman, R. (1997) *The Urban Aesthetics of Absence: Pragmatist Reflections in Berlin*, *New Literary History*, **28:4**.
- Florida, R. (2005) *Cities and The Creative Class*, New York, *Routledge*
- Harvey, D. (1982) *The Limits to Capital*, Oxford, *Basil Blackwell*
- Christensen, K. (2003) *The Third Place, Encyclopedia of Community*, Great Barrington, Massachusetts, *Berkshire Publishing Group*